

GEDİZ

Sayı:
97-98

MANİSA

V. A.

III

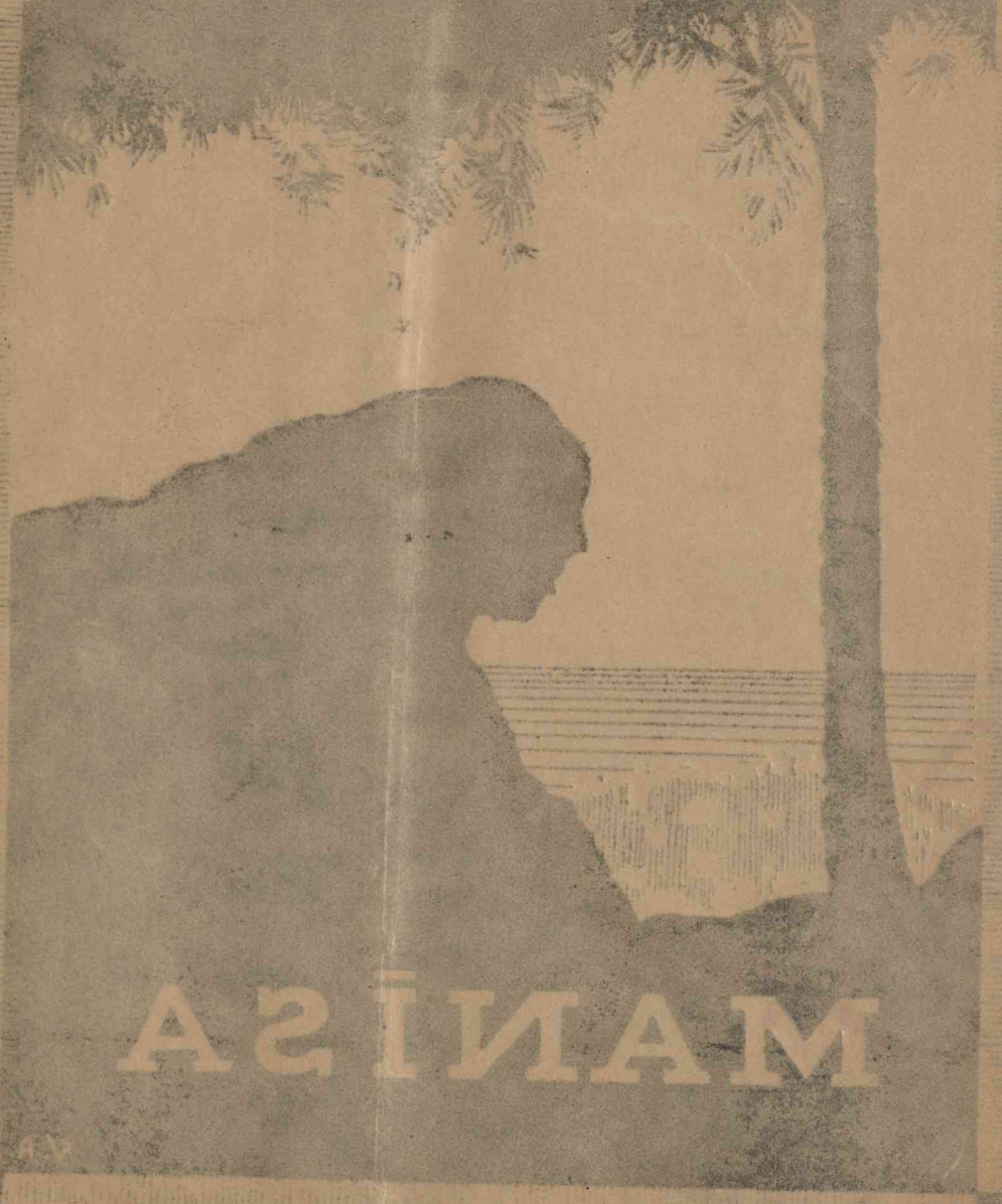
HALKEVİ DERGİSİ

Nisan/ Mayıs • 947

Cilt 9

GEDİZ

MANİSA

HALKEVİ DERGİSİ

GEDİZ

MANİSA

HALKEVİ DERGİSİ

Yazı İşleri Direktörü
Kemal Danişman

Sayı 97-98 NİSAN-MAYIS/1947

İmtiyaz Sahibi
Vahit Armağan

19 Mayıs 1919

Yazan : Şevki Birsal

19 Mayıs ne için severiz?

Birinci cihan harbinin aleyhimize netice lenmesi üzerine 918 senesinde Mondurosta yapılan ve Osmanlı İmparatorluğu için kara bir tarih olan mütlarekeden biraz sonra İstanbulun yabancı ordular tarafından işgali ile, beraber, imparatorluğun parçalanması da artık gerçekleşmiş idi.

Saltanat Türkiyesinin görünüşündeki istiklâli bile hayal olmuştu. Göçüş ve çözülüş aynı zamanda milletin güvenini, ruhunu da sarmış idi. Hemen herkes kurtuluş yolunu başka, başka istikametlerde arıyordu, Halife ve aynı zamanda padişah kendini ve sarayını kurtarmak davasında idi. Bunda muvaffak olmak için her türlü pazarlığı kabul etmiş idi.

Bir "İngiliz Muhipler Cemiyeti" kurmak suretile, Yurdun ve Ulusun kurtarılacağını, sanan gafiller, Vilsona istida yazarak, onun umumî harpta öne sürdüğü 14 maddelik prensiplerden medet umanlar, manda taraftarlığı ederek milletler cemiyetinin kontrolü altında

bir müstemleke hayatı sürmeğe yeltenenler, o zamanki dağınıklığın, şaşkınlığın en göze garpan alâmetleridir.

İşte, böyle bozgun bir hava içinde milletin şuur ve iradesi (Atatürk'ün) şahsında merkezleşmiş idi. O vakit Anafartanın kahramanı diye tanıdığımız büyük komutanın sönmez İstiklâl aşkı ile faaliyete giriştiğini gören (Babıâli) İstanbul hükümeti Atatürk'ün İstanbuldaki âzinkâr hareketlerinden korkarak bir çok siyasî hadiselerin merkezi ceryanı olan İstanbuldan Atatürk'ü uzaklaştırmayı düşünmüş ve Atatürk'ü Sivas - Erzurum mintakasında Ordu Müfettişi vazifesile İstanbuldan çıkarmıştı.

19 Mayıs 1919 da Samsuna ayak basan Büyük Ebedî Şefimiz, derhal İstiklâl mücadelesine başlamış ve işte bu tarih, Cumhuriyete medenî inkilâplara doğru atılan ilk adım olmuştur. Bu sebeptendir ki, 19 Mayıs Türkün kurtuluşuna, Yükselişine başlangıç olduğundan dolayı her Türk için değerli bir tarihtir.

Bunun için severiz. Ve bu gün Spor ve Gençlik Bayramı yaparız,

“ 25 MAYIS ”

Manisa İşgali Yıl Dönemi

Yazan : **Nazmi Bayçın**

Yeşil Manisamızı harap ederek senelerce Manisalıları elem ve ızdırıp içinde bırakan meş'um Yunan işgali 25 Mayıs 1919 da olmuştu.

15 Mayısta İzmirden gelen sabah treni Yunanlıların İzmir'e çıkışı haberini de getirmişti. Mukadderatını daima İzmir ile beraber yaşayan Manisanın da yakında işgal altına alınacağı bir kanaat halinde yayılmış kalpleri sızlatıyordu.

Bu kaçınılmaz akibet karşısında ne yapılacağı her Manisalıların zihninde yaşayan derin bir soru idi, Memleketin ileri gelenleri, münevverleri toplanıyor, müsbet hiç bir karar veremiyorlardı. Aynı zamanda o zaman soyusuz bir mutasarrıf olan Hüsnü; bu toplantıları boş bırakmıyor, adamlarını göndererek; «Bu medeni ordunun halka zarar yapmak değil, iyilik yapmağa geleceğini (?)» duyurup, toplantılarda mukavemet hisleri gösteren kimseleri mimliyordu. Bir kaç gün sonra, mutasarrıf Hüsnü bu toplantılarda küçük mikyasta olsa bile, sezilen mukavemet hislerini büsbütün söndürmek için resmi nüfuzunu da kullanmağa girişerek, bir beyanname neşretti. Kendisini Yunanlıların Vali yapacağını iştiriyordu.

Bu beyannameye; gelecek medeni (?) ordunun aşayışı koruyacağı, halka iyilik edeceği... ve saire yazılarak, hükümet reisi sıfatı ile halka teminat veriliyordu.

Bir yünden de halk ileri gelenleri ve münevverler fili mukavemet hislerini büsbütün bırakmıyor ve Manisa işgalinin haksızlığını anlatarak İzmirdeki itilaf devletleri konsoloslarına gidip protesto ediyorlardı.

Halbuki; bu işgal onlar tarafından tertiplenmişti. İşgali tertipleyenlere gidip müracaat etmenin boş olduğu pek belli idi. Yunanlılar durmadan kendi gazetelerinde, Manisanın çeteciler tarafından kaplanacağını ve halkın çetecilerden korunması için bir an evvel işgal edilmesini yazıyor, umumî efkârı bu işgale hazırlıyordu.

Memleketteki Rumlar da her hazırlıklarını yapmış, koca koca Yunan bayrakları, İngiliz, Fransız, İtalyan bayrakları diktirmişler, saat besaat medeni ordu (?) nun piştarlarını bekliyorlardı.

Aciz içinde mukavemet fikirleri ile yüreği yanan halk, ne yapacağını şaşırmış bir durumda kalmıştı. Nihayet mayıs 25 de, entariler giymiş koca püsküllü belâ sürüsü olan Efzonların Manisa sokaklarına yayıldığını görüp, vünlerce evlerine kapanıp kaldılar.

117 sayılı askeri mecmuanın 1. Haziran 1940 tarihli nüshasının 99 uncu sayfasında, Manisa işgali şöyle anlatılmaktadır.

« Manisa bir askeri garnizonda. Bu garnizonda bir topçu alay ile 68 piyade alayının bir taburu bulunuyordu. Bu kıt'alar İzmir işgalinden sonra kadro haline gelmiş ve civar ahalisinden olan efrat köylerine savuşmuştu. Manisada bir de oldukça fazla cephane ve silâha malik bir depo vardı. Menemenin işgalinden sonra Yunanlılar Manisayı işgal için bahaneler bulmakta gecikmemişlerdi. Burasının işgali için buldukları bahane şu idi:

Güya; Türk çeteleri Manisada toplanmış ve katliâm yapacaklarmış, mahalli hükümet de bu çeteleri dağıtmaktan aciz imiş, Asayişin burada da temin edilmesi için Manisanın askeri işgal altına alınması icap ediyormuş.

1. Tümen Komutanı Zafırya; 50 piyade alayından iki tabur — iki ağır makinalı tüfenk bölüğü — bir kısım jandarmadan mürekkep bir müfreze-Çakalos kumandasında olmak üzere Manisaya ilerletmiş idi.

Müfreze 25/5/1919 da şu suretle harekete geçmişti. Sağ kol, takviyeli bir tabur — jandarma kuvvetleri: (İzmir—Bornova—Sabuncu belâ—Manisa) yolu ile. Sol kol (Menemendeki takviyeli tabur); (Menemen boğazı — Muradiye — Horozköy — Manisa) yolu ile yürümüşü. Manisada bulunan 59. Topçu alayı ve 68 piyade alayının taburu bir gün evvel Manisadan şarka doğru çekilmişlerdi.

DEMİRCİ HALICILIĞI

Yazan: **VAHİT ARMAĞAN**

Demircide yaptığım etnografik araştırmalardan artan pekaz vaktimin bir kısmını da ötedenberi merakımı mucip olan halı dokumahanelerini ve halıların nasıl boyandığını yerlerinde görmek, Demircililerin bu güzel sanatı hakkında mümkün mertebe bir şeyler öğrenbilmek için harcadım.

Yazımı okumak zahmetini gösterenlere halıcılığın tarihini, avrıldığı şubeleri, her birindeki usul, renk ve nese farkını izah edecek olmadığımı söyleyebilirim. Çünkü: Halıcılık gibi geniş bir mevzuu, Tarih, Sanat ve iktisadi bakımları tahlilini yapacak kadar bir bilgiye sahip değilim.

Türk Halıcılık sanatının tarihine bir azıcık temas edecek olursak görülürki Türkler, Anayurdu olan orta Asya'nın geniş yaylalarında halının esas malzemesini temin eden koyunları yetiştirmişler, nebati boyaları bulmuşlar, her yerde dokunması kolay olan halıyı millî bir sanat eseri haline getirmişlerdir.

Mermerleri ile ruhlarını ifade etmeğe çalışan milletlerin yanı başında Türklerin de zümrüt ovalarında...

Topçu alayının, kamaları İstanbul'a gönderilmiş (8) Romen sahra topu koşum hayvanı olmadıktan ve ikinci taburu teşkil eden yeni kamaları üzerinde 8 dağ obüsü de efratsızlık yüzünden Manisada bırakılmıştı.

Yunanlılar 25 Mayıs 1919 günü saat 13 de Manisayı her yerde olduğu gibi mukavemete maruz kalmaksızın ve kolayca işgal etmişler ve bu suretle aynı zamanda yepyeni 8 dağ obüsü ile oldukça zengin bir silâh ve mühimmat deposuna da konmuşlardı. »

Bu büyük felâket üzerine Manisadan kaçabilenler Yılmaz köyünde, Papaslı köyüne yakın Halit paşa çiftliğinde mukavemete çalışmışlar, millî kuvvetlere katılmışlardır.

Bu kara günlerin karaltılarını yakın zamana kadar yaşayan Manisalıları medeni kisvesi ile gelen Yunanlıların Manisada yaptıkları zulüm ve kötülükleri ebediyen unutmıyacaklardır.

larında yetiştirdikleri parlak yünlere güzel renkler ve desenler katarak ruhlarını ifade ettikleri ve bu sanattaki üstünlüğü temin etmek suretile muhitlerine güzel sanatları ile de hakim oldukları kolayca anlaşılabılır.

Geçmişte olduğu gibi bu günde dünya halı piyasalarında yer alan güzel halılarımızın günden güne daha güzel olması ve daha fazla rağbet bulması ve bilhassa bu güzel sanatımızın yabancı ellere geçmemesi için çok titiz davranıldığına şüphemiz yoktur.

Demirci kazamıza dokunan halılar bugün Avrupanın belli başlı memleketlerinden ısrarla istenmekte olduğunu memnuniyetle öğrendim. Şark Halı Şirketinin Demirci acentesi Bay Nureddin Özkul ve yine Demirci Halı tüccarlarından Bay Edip Akın ile yaptığım görüşmelerden edindiğim malûmata göre :

Demircide ilk defa olarak 1300 tarihlerinde halı tezgâhını kuran (İzmirli oğlu) olmuştur. Bu müteşebbis adam Gördesli Hacı Mehmedî boyacı ustası olarak yanına almış ve müştereken faaliyete geçmişlerdir.

O tarihlerle kimyevi boya olarak yalnız kırmızı ile çivit mavisi bulunuyordu. Diğer nebati boyaları evlerde halı dokuyan kadınlar hazırlarmış. Bu boyaların renk çeşitleri de çam kozalağı, kökboya, çalkabuğu, mazi, yaş ceviz kabuğundan ibaret imiş. Bu işi bilenler şöyle anlatmaktadırlar. Bu tarihten 15 sene sonra Avrupa boyaları taammüm etti. Ve halılar çeşitli kimyevi boyalar ile renklendirilmeğe başlandı. Ama bu boyalarda yerli boyalarımız kadar iyi neticeler vermiyordu.

Yine bu tarihten üç yıl sonra Almanyadan kimyager geldi. Halıcılarımıza Kırkağaçta toplayarak onlara, yeni getirdiği boyaların sureti istimalini gösterdi, fakat yaptığı ilk tecrübeye muvaffak olamamıştı. Bunun üzerine kimyager Almanyaya döndü, bir müddet sonra daha çeşitli boyalar alarak avdet etti. Bu defa yaptığı tecrübeler muvaffakiyetle neticelendi. İşte bundan

sonradırki, Alman boyaları rağbet buldu, halılarımızın renklerinde tenevvü husule geldi.

Yukarıda adı geçen İzmirlioglu zamanında halı modelciliği yoktu. Tek bir model üzerine halı dokunurdu. Tabii dokunan halıların desenleri de hep birbirinin örneği idi. Sonraları, İzmirdeki Halıcılık Şirketi, yani bu günkü Şark Halı Şirketi milimetrik modeller getirdi, bu suretle halı modellerimizde yenilik vücade gelmiş oldu.

Demirci halıcılığının tarihine temaseden şu kısa izahattan sonra birlikte halı dokunan evlerde tetkiklere başladık. Demircide hemen her evde bir halı tezgâhı mevcuttur. Bir halının çabuk dokunup bitirilmesi evdeki aile fertlerinin adedine, çalışmasına bağlıdır. Dokuyuculara, yünü halı tüccarları verir ve dokumacı altı bin düğüme mukabil bir lira ücret alır. Şu ciheti unutmıyalım ki, bir işçi altı bin düğümü iki buçuk saatte yapabilmiş.

İlk girdiğimiz evde 12 yaşlarında kadar bir kızın tezgâh önünde parmakları görülemeyecek kadar süratle çalıştığını zevkle seyrettim. Kızcağız bu sanatı o kadar benimsemişti, ona halı dokumak evlerinin karşısındaki çeşmeden su getirmekten daha basit bir iş geliyor.

Çalıştığı halının işlenmiş kısmına ilâştirdiği renkli milimetrik örneğe ara sıra göz atması ile parmaklarının halı üzerindeki seri hareketleri cidden görülmeye değer bir manzaradır.

Bundan sonra halı yıkamahanelerini geziyoruz. Halıların yıkanması hususî şartlara tabidir. Burada tabanı çimento sıvalı muhtelif bölmelerde yerlere verilmiş halıların yıkanma usullerini gördük.

Yere serili ve kostiğe yatırılmış güzel bir halının üstünde, ayakta lâstik çizme bulunan usta gayet dikkat ve itina ile halıyı (Gelberi) denilen alet ile yıkıyor. Yıkama ameliyesini müteakip asılıyor. Mevsime göre yazın iki - üç günde, kış ise, on - onbeş günde kuruyor. Fakat kuruduktan sonrada halı yine bitmiş sayılmıyor.

Bu seferde kırpma ustasının önüne gidiyor. Halı kırıldıktan sonra mağzada son bir defa daha gözden geçiriliyor, sıraya konuyor. Kırpma ameliyeside mühim bir iştir. Bir işçi günde ancak dokuz metre kare halı kırpa biliyor.

Demirci mağazalarında görülen halı tipleri:

Yaya köy — Salor — Hanya — Şeyhyayla —

Demirci — Borlu.

Halen Demirci lazamında numaralanmış (1135) halı tezgâhı mevcuttur. Bütün tezgâhlarda çalışan işçi ededi (3000) kişidir. Yukarıda işaret ettiğimiz gibi beher işçi asgarî bir hesaplâ günde altı bin düğüme mukabil bir lira ücret alsa, bu işçilere günde üç bin lira dağıtılıyorki en fakir bir yuva dahi günde asgarî bir lira kazanıyor demektir. Fakat öğrendiğime nazaran günde yalnız altı bin ilimik ile iktifa edenler hemen yok denilecek kadar az imiş.

Bundan sonra Bay Nureddin Özkulun mağazasındaki çeşitli halı tiplerini görmeğe gidiyoruz. Burada dikkat nazarımı çeken bir cihette Isparta halılarının aynini Demirci halıcılarının imal edebilmesidir. Hakiki bir Isparta halısı ile yanyana konulan halıları yekdiğerinden tefrik edebilmek mümkün değil.

Evvelce halılar arşın hesabı ile satılırmış, şimdi ise metre karesi üzerinden fiyatlar şöyledir:

Birinci nevi metre karesi (25) lira, ikinci nevi (19) lira Yıkanmışlar (30 32) lira arasındadır. Bu nevi halılara (Zarafet) adı veriliyor. Aynı cins halılar 1939 yılında birinci nevi (450) kuruş, ikinci nevi metre karesi (375) kuruş idi.

İsviçre, Holanda ve Belçika memleketlerinin Demirci halılarına rağbet gösterdiklerini ve Şark Halı Şirketi vasıtasile bu memleketlerden açık renkler üzerine zarafet tabir edilen nevinden pek çok siparişler kaydedildiğini memnurlukla öğrendim.

Son yıllarda Avrupa ve Amerikada Şark halılarına son dersce rağbet gösterildiği malumdur. Amerikada bir müze eski bir şark halı parçası için 35 bin dolar ve bir İngiliz müzesi de Eski bir Keşan halısına 10 bin Sterlin vermek suretile müzelerine mal ettiklerini işliyoruz. Hatta bu halıları ele geçirmek gayesile tüccari teşekküller dahi vücade getirmişlerdir.

Yukarıda adlarını bildirdiğim halı tüccarları yeni halıcılığın pazarlarla temas şeklini, yeni üsluplar yaratılması ve güzel sanatlar bakımından terakki yolları araştırıldığını belirttiler.

Demircide tetkiklerim için bana delâlet ve refakat etmek nezaketini gösteren sayın Dr Nihat Yörükoğlu, Nurettin Özkul ve Edip Akınım yardımlarını burada şükranla anarım.

Z E Y N E L Z A D E K İ T A P L I Ğ I

Yazan : İsmet Parmaksızoğlu

Şarkda kitaplıkların tarihçesine bir an gözlerimizi çevirirsek Şark memleketlerinde ekseriya kitaplıkların bir amme kurumu olarak halk tarafından kurulduğunu ve yine halk tarafından idare edildiğini görürüz, bu şekilde teşekkül eden kitaplıkların kuruluşunda üç şık vardırki her üçşıkda az çok devletin kontrolüne tabi isede esas itibarıyla birer halk kurumu olarak göze çarpmaktadır.

I. Cami ve medrese gibi zamanın terbiye kurumlarında kitap dolapları halinde toplanan kitaplar arttıkça ve nihayet kendilerine ayrılan yerde korumalarına imkân kalmayınca bazan bir hayır sahibi ve çok kerre ait olduğu cami veya medresenin vakfının gelirinden ayrılan bir miktar ile ayrı bir kitaplık halinde teşekkül eder Manisa kitaplıklarının ilk kuruluş şekli böyledir.

II. Kitaba meraklı ve hayır sahibi olan kişiler tarafından kurulan kitaplıklar Akhisar Zeynel Zade kitaplığı bu cins bir kitaplıktır.

III. Büyük devlet adamları tarafından kurulan ve kuruluş itibarıyla bir devlet müessesesini andıran fakat kurilduktan sonra idare şekli itibarıyla yine bir halk kurumu halini alan kitaplıklar Padışah, Sadrazam ve vezir kitaplıkları. Kitaplıkların kuruluşlarında mahai olarak zamanın bir kültür ve eğitim muntakası olan cami, medrese ve tekke civarıları seğırdi. Bu gün eski yapıları içinde gayet nadide yazma eserler sakıyan bütün kitaplıklarımızın yerleri hemen hemen böyledir.

Uzun Ummet devrini ihtiva eden bu kuruluş devirlerinde sonra gelen Cumhuriyet devrinde bütün bu menşeli kitaplıklar devletin kontrolü altına girmiş ve tam kavramıyla bir halk kültür kurumuna olmuşlardır. Hükümetimizin son yıllarda kitaplıklara verdiği önem Manisaya gerekli bir inkılâp eseri kazandırdığı gibi Manisa dolaylarında olan Akhisar Zeynel Zade kitaplığında Millî Eğitim Bakanlığı kitaplıklar müdürlüğünün ıslah programı içinde yer alarak bu kitaplığı bu günkü anlamda kullanılır hale getirmek amacı ile ıslahı cihetine gidilmiştir.

Bu yazımızda konumuz Akhisar Zeynel Zade kitaplığının genel durumu hakkında biraz bilgi vermektir.

Bu gün dahi Akhisarda Zeynel zade ailesi eski şöhretini korumakta ve bu ailenin en büyüğü olan Zeynel zade Ali efendi tarafından kurulan kitaplığa karşı ailenin her ferdi ayrı ayrı ilgi duymaktadır.

Zeynel - Zade kitaplığı yatiresinde yatan kucuların mezar taşlarındaki - mezar başlıklarına göre bu kitaplığı - kuramlar ilmiye sınıfına mensup kimselerdir. Esasen kitaplığın vakfiyesinde kitaplığın kuruluş amacı olarak gözüken (talebe i ulumun kesret - i ulum - ve tara - r vefret - i şubehat) Raydi enteresandır. Kitaplığın ilâz noca camii ve medresesi yanında kuruluşunda gayenin belli başlı sebebini ilâde ettiği gibi kitaplığın yine şarkı vaakıfa göre sabah namazından öğlen namazına kadar açık bulundurulması ve öğleden sonra kapatılması kitaplığın kurulduğu zaman ders saatlerinin daha ziyade öğleden sonra olması itibarıyla münnasıran talebe - i ulum denilen medrese öğrencilerinin saatlerine göre ayarlandığı ve nihayet bu gün elimizden geçmiş olan Zeynel zade Ali efendi vakfına ait kitapların daha ziyade o zaman medreselerde öğrenim yapılan eserlerden müteşekkül olması burasını bir medrese kitaplığı olarak belirtmektedir.

11. 1214, M. 1797 tarihinde binası inşa edilen ve H. 1213, M. 1799, H. 1213, M. 1219. M. 1304 senelerine ait muntazam ve müderris vakfiyeleri ile tamamen bir amme kurumu olan Zeynel zade kitaplığı bina olarak mimari ve tarifi bir değer taşımaz dört çeyrek kubbe üzerine bir tonoz basık kubbe ilavesiyle vücad bulan ve önünde dört sütunluk ulak bir revakı bulunan kitaplığın ana planı kare şeklindedir.

Kitaplığın kapusunda ve içerde cepheye gelen kible tarafında iki kitabesi vardır. Bunlardan yalnız içerdeki yerinden sökülmüş ve boş kalan yer saman çamuru ile sıvanmıştır.

Kitaplığın kitabesi şudur :

Hacı Ali efendi İbn i Zeynel
Bu hayr-ı dilpesendi yapı hakka
Bu bir keniz ül ulum oldu hakikat
Kabul i dergeh itsün hak ta'ala
Dürerle pür olubdur sahn i paki
Görenler bunda bulur zeyn-i ihya
Hüdamına düşürdü Vehbi tarih
Yapıldı nev kütüphanesi ziba

Kitaplığın hemen önünde kitaplığı kuran Zeynel zade Ali efendinin ve iki oğlu ile eşi Zeliha kadının makbereleri vardır.

Zeynel zade Ali efendinin mezar taşı

Huve - l hallak ül - baki

Budur ol kabir-i Zeynel zade cana
Olup merhum bakaya etdi rihlet
Oku bir fatiha hayır du'a kıl
İde hak ruhum anın gark-ı rahmet
Hacı Ali efendi nam-ü şanda
Bulundu böylesine şan ü şöhet
Hüdaya cürmünü af eyle anın
Habibin eyliye mahşerde şefa'at
Feramuş eyleme hayır du'adan
Budur mevtaya ancak lutfi himmet
Anı hayr ile yad it Vehbi tarih
Ola yarab mekânı kasr-ı cennet

Sene H. 1229, M. 1813

Eşi Zeliha kadının mezar taşı :

Huve - l hayy ül - baki

Okuya bir fatiha rahmeten li-l alemin
Durağı cennet ola fi makam-ı emin
Merhum Zeynel zade hacı
Ali efendi zevcesi merhume
Zeliha kadın ruhu için fatiha

Sene H. 1234, M. 1218

Oğlu Mustafa Hüseyin efendinin mezar taşı.

Ali anin'el mevt

Sene H. 1246, M. 1830

Zeynel ağa zade hayfa dirig
Oldu merhum bi-emr-i sübhan
Mustafa Hüseyin ismidir anın
Yani müderris-i zıhan
Cürmünü noksanını yarab af it
Hürmet ü hakk-ı bi-ism-i rahman
Kabrini hemişe pür nur
Hemdemim - hur-icinan-ı gılman
Otuz altı zammıyla dedi tarihini
Kasr-ı cennet ola yarab mekân

Oğlu Hasan ağanın mezar taşı :

Huve'l hayy-ül baki sene H. 1256, M. 1840

Ahkisarın hanedanı Zeynel ağa zadedir
Terk edüb çirkab-ı dehr-i şimdi dil üzeredir
Ruh-i paki mürgreş perrane edüb ukbaya
kim

Şah-i tobi üzre lanesaz olub amadedir.
Ten gubar olub zir ü zemin olsa mekân . . .

ma'nevi

Ferk al ala ez her cihet baladadır. Zeynel
hacı

Ali efendi zade Hasan ağa ruhu . için el
fatihâ

Kitaplığın bu gün harap olan ayrıca kitaplığı için birde iki odalı meşruta evi vardır.

Kitaplık bahçesinde bulunan bir selvi ve birde çam ağacı her halde kitaplığın kurulduğu zaman dikilmiş ve kitaplık tarih ile yaşit iki tarihi ağaçtır.

Manisa ve Tütünçülüğümüz

IV

Ekspert NECATİ KUNT

Bu fideler tarlada fidelikteki şeraiti havaiyeyi bulamayınca bozulurlar. Bu mahzurun önüne geçmek için (Kılavuzları) ilk alınan fideleri çeküp atmak, fideligi havalandırmak bir kaç gün su vermemek ve üstlerini örtmemek suretile hem fideleleri havalandırmak ve hem de pişmelerini temin etmek lazımdır.

Bu usulü mintakada bazı ekiciler tatbik ediyorlarsa da miktarları nisbet kabul etmiyecek derecede azdır.

Fidelikten bu şekilde alınan fideler ufak tefek demetler halinde köfünlere istif edilir. İstif şekli şöyledir:

Fidelerin yaprakları, köfünlerin dışına ve kökleri içeriye gelmek üzere aşağıdan yukarıya doğru istif edilir. Köfünler dolunca üstleri, eski çuval veya yaş otlarla örtülür ve hayvanlarla tarlalara nakil olunur.

Ege mintakasının ekser yerlerinde olduğu gibi Manisada da çiftçi sabahdan akşama kadar hem fideligi sular ve hemde fide çeker. Güneşte su vermenin bütün mahzurları fidelikte görüldüğü halde bu fena itiyattan vazgeçmek hiç kimse için aklına gelmemektedir. Mantari hastalıkların bir çoğu ilk faaliyet sahalarını bu suretle fidelikte bulmaktadır.

Fide çekilecek bir tütün yastığı akşamdan bol su ile sulanmalı ve sabahleyin fidelerin çekilmesi ne başlanmalıdır. Yoksa bütün gün fideligi sulamak itiyadını sureti katiyede terk etmelidir. Bunun için de tarlada tütün dikecek ve fide çekecek işçiler arasındaki normal nispeti muhafaza etmek şarttır.

Manisa mintakasındaki tütün tarlalarının ihzari

MÜNAVEBE :

Manisanın bir kısım köylerinde tütün ziraatına elverişli tarlaların azlığı dolayısıyla, münavebe işi hakkile tatbik edilememektedir. Bu sebepten bir tarlaya 3—4 sene mütemadiyen tütün dikildiği

vakidir. Buna mukabil arazisi müsait olan köyler münaveyeyi ihmal etmezler. Bu suretle dinlenmeye terk edilen tarla, hububat ziraatına tahsis edilir. Bazan da nadas olarak bırakılır.

TARLA İHZARI :

Gelecek sene tütün ziraatına tahsis edilecek tarlada (yaz aktarması) kuru aktarma seyrek olarak yapılmaktadır.

Tütün tarlalarının ilk aktarması eylül ve birinci teşrin aylarında yapılır. Kuru aktarmanın yapılamaması sonradan tarlanın fazla sertleşmesini intac ediyor. Onun içindir ki son bahar hafriyatı için muhakkak yağmur beklenmektedir. Eylül aylarının bazan yağmursuz geçtiği iklim bahsında arz edilmişti. İşte tarlaların ilk hafriyatının teşrinlere kalmasının sebebi de budur.

İkinci aktarma işi, ikinci kânun veya Şubat aylarındadır.

Üçüncü aktarma ise, dikme işlerinden bir hafta veya on gün evvel yani mart ortalarına veya sonlarında yapılır. Bu aktarmadan sonra tırmık ve sürge çekilerek tarla, tütün dikmeye hazır bir hale getirilir.

Tütün tarlalarının ihzari hakkında arz olunan hususat bizzat tarlasına sahip olan ekiciler içindir. Yoksa, icarla veya ortaklama suretile iş yapan müstahsil bu kayıttan istisna teşkil eder.

Manisa mintakasındaki tütün tarlaları gerçik yazdan tutular. Fakat mucirle müstecir arasında vuku bulan ihtilaflar, bir kısım müstecirin vaktinde tarla bulamaması, veya tutulan bir tarlanın her hangi bir sebeple geriye bırakılması ve bu tarlanın tekrar başka birine verilmesi gibi sebeplerle de tarlalar hakkile ihzar edilememektedir.

Bilhassa tütünlerin müsait fiyatlarla satıldığı yıllarda tarlaların bedeli icarı yüksektir, hatta bu miktarın bazı yerlerde dönüm başına 10—12 liraya kadar yükseldiği de vakidir. Bu şekillerde tutulan tarla sahiplerine bir miktar avans verilir,

KADIN HUKUKU

Yazan: ŞADAN KUMOVA

Hiç şüphe yok ki büyük Türk inkılabından en çok istifade eden insanlardan biri de kadındır. Türk inkılabının büyük prensipleri, ötedenberi memlekette kadın hakkında bir (dogma) halinde yaşayan kanaatleri baştanbaşa yıktı. Yerine kendi esaslarından mülhem olan fikirler yerleştirdi. Eskiden kadın hukuki bakımdan asla tam bir hakka malik değildi. Nikahın eski hukuktaki tarifine göre kadın sadece bir maldan ibaretti. Hak sahibi olan erkeğin bu mal üzerinde istediği gibi tasarruf hakkı vardı.

Kadının bütün hayatı ve istikbali erkeğin söyliyeceği sözle tayin olunurdu. Bir erkek birden üçe kadar başka kadınlarla evlenebilirdi. Kadın mirasta erkekle müşavi hakka malik değildi. Bir mahkemede iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine bedeldi. Kadın bütün malın 1/3 ne malik olabiliyordu.

Mübalaga etmede denilebilir ki inkılabı kadar hakiki aile bünyesi Türk cemiyetinde teessüs etmiş değildi. İnkılaptan sonra memleketin en esaslı temeli olan aile rabitalarının yeni ve asri esaslara dayanması lüzumu ve zarureti dernal göze çarpar ve kanunu megeni ile kadının cemiyet-teki mevkiini tayin etti. Bu büyük neticeden sonradır ki kadın artık kendisini sadece süs aleti ol-

Yeni sene piyasaşının açılışında eger tütünler ümit olunan fiyatlardan daha aşağı satılırsa, tarlayı tutan taraf, verdiği pey akçesinden sarfınazarla tarlayı sahibine teslim eder.

Hülasa: Tütün işi ile alakadar bir müstahsilin tarlasına sahip bulunmaması, tarla ihzaratını her cihetten sekteye uğrattır.

Tütün tarlalarının ise, hakkile ihzar edilmeden tütün ziraatına tahsis edilmesi müstahsilin zamanı aleyhinedir. Zira, bir kat, iki kat, veya üç kat sürülen tarlalardan alınan tütünler biri birinden kemmiyet ve keyfiyet bakımından çok farklıdır.

Tütün ziraatına tahsis edilecek bir tarlanın en az üç kat sürülmesi esastır.

— Devam edecek —

maktan çıkararak hayat kadınına doğru gitmiştir.

Bütün mektepler kadına açıktır. Kadın memleketimizde harbiyeden maada bütün yüksek meslek mekteplerine girmiş ve muvaffak olmuştur. Avrupa'nın hiç bir memleketinde olmıyan kadın hakimler muvaffakiyetle adalet sandalyesine oturmuşlardır. Şimdiye kadar Ankara hukuk mektebinden pek çok kadın mezun olmuştur, İstanbul fakültesinden mezun olanların adede bundan az değildir.

Kadına bir çok siyasi haklar verilmiştir. Belediye için seçmek ve seçilmek hakkı, millet vekili ve seçilmek hakkında da inkılap cins farkı gözetmemekte, bilakis «Türk milletinin yüksek ve derin tarihinde içtimai hayatını her noktadan birliğe istinat ettirmiş olduğunu» esas tutarak bu sahada da siyasi haklarını kullanmak için lüzuma gelen müsait zemini hazırlamak azminde bulunduğunu ifade etmiştir.

Kadın hayatının Cumhuriyettenberi takip ettiği süratli inkılap hakikaten hayrete şayan bir vasıfı ifade edilebilir.

Gazi: «İslâm ve Türk tarihi tetkik edilince görülür ki, bu gün kendimizi mukayyet zannettiğimiz bin türlü kayıplar yoktur. Türk içtimai hayatında kadınlar imen, irfanen ve diğer hususlarda erkeklerden kayıyen geri kalmamışlardır; belki daha ileri gitmişlerdir.»

Bazı hukukçulara, filozoflara göre kadının toplumsal hayatta erkekten ayrılması, kadının erkeğe göre bedence, ruhça farklı ve daha aşağı olmasından ileri gelir. Bu bazan bir gerçek olsa bile, bu fizyolojik sebeplerden mi kadın cemiyet hayatının bir köşesine atılmıştır. Muhakkakki şiddetle itiraz edilir. Sebep olarak cemiyet hayatının bir köşesinde işsiz ve hareketsiz bırakıldığı için bedence dahi erkekten aşağı düşmüştür diyebiliriz.

Gazi 1931 yılında İzmirde söylediği nutukta «Türk kadınları memleketin mukadderatını millet namına idare eden siyasi zümreye geçmek arzusunun izaar ederken, memleketin vatandaşlara tahmil ettiği vazifelerin hiçbirinden kendilerinin uzak bırakılacağını düşünmezler. Çünkü vazife mukabili olmıyan hak, mevcut değildir» demiştir.

KUYRUKLU YILDIZLAR (KOMETLER)

Yazan: N. KARAARSLAN

Berrak bir gecede gökyüzüne baktığımız zaman binlerce yıldızın, dikkat edildiği takdirde muhtelif renk, parlaklık, görünüş ve hareketlerindeki ayrılığı, az çok göze çarpar.

Genel olarak gökcisimlerinin doğudan batıya doğru hareket ettiklerini görürsek te, bazı gök cisimlerinin özel hareketleri de vardır. Meselâ: Yer'in uydusu (ay) da dahil olmak üzere, güneşten uzaklık sırası ile merkür (Utarit), Venüs (Zühre) Mars (Merh), Jüpiter (Müşteri), Saturn (Zühal) planetlerinin (I) (Gezegen) diğer yıldızlardan ayrı ve daha karışık olarak hareket ettikleri eskidenberi biliyordu. Fakat bu farkın hakiki sebebi uzun zaman izaah edilememiştir. Çünkü: Astronom Kopernikus'a kadar, yerin kainatın (evren) merkezinde sabit olup, gök kubbesinin yer etrafında hareket ettiği zan ediliyordu.

Kopernikus, bunun aksini iddia etmişse de ilmi olarak ispat edememiştir. 1610 da yapmış olduğu dürbünü ile gökyüzü olaylarının bir çoğunu açıklayan İtalyan Fizikçi ve Astronomu Galilei Galile, (2) yerin sabit olmadığını, yerle beraber diğer beş planetin de (3) sabit olan güneş etrafında ve belirli bir yörünge üzerinde hareket ettiklerini iddia etmiştir. Maalesef bu iddia, taassubun baskısı yüzünden, ancak bir kaç alim tarafından kabul edilmişti. Nihayet, tanınmış Fransız Fizik alimlerinden Faucault, 1851 de Pariste yapmış olduğu sarkaç tecrübesi ile dünyanın döndüğünü, herkesi inandıracak şekilde ispata muvaffak oldu.

Eski zamanlardan beri, gökyüzünde şekil ve hareketleri ile diğer gökcisimlerinden bambaşka olan bazı yıldızların bir müddet görüldükten sonra kayboldukları, bulunan tarihi resimlerden anlaşılmaktadır. Şekillerinden dolayı bu yıldızlara kuyruklu yıldız (Komet) denilmektedir.

Eskidenberi kuyruklu yıldızların görülmesinden yer üzerinde fena hadiselerin meydana geleceğine inanılıyordu.

Or. Prof. Dr. H. Rosenberg'in (4) «Bu hadiseleri geçen yüzyılların batıl itikatlı zekası gelecek olan bir felaketin habercisi, tehlike işareti veya tanrının haşin kamçısı olarak telâkki ediyordu.»

Cümlesi bu, inancı çok güzel ifade etmektedir. Biraz sonra özelliklerinden bahsedeceğiz.

Haley kuyruklu yıldızının 1910 daki son geçişinde önce bu hadise ile yakından alakadar olan bir çok yazarların makalelerinde, yerin atmosferinin «Kıyanos» adındaki bir gazle zehirleneceğini hatta yerin tamamen yanmasının muhtemel olduğunu yazdıklarını, o günleri yaşayan büyüklerimizden öğrendiğimiz gibi Astronomi kitaplarında da okuyoruz. Kuyruklu yıldızlar üzerinde yapılan son araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre dünyamızın böyle bir tehlikeden uzak olduğu anlaşılmıştır.

Bu iddianın doğruluğunu kabul edebilmek için kuyruklu yıldızların yapış ve özelliklerini incelemek gerektir. Biz bu incelemeyi geniş olarak yapacak değiliz. Bir kuyruklu yıldız, dıştan görünüşüne göre genel olarak üç kısma ayrılır.

1 — Nüve (Çekirdek), 2 — Koma (Zarf), 3 — kuyruk. Çok defa, nüve ile zarfa, kuyruklu yıldızın başı da denir.

Nüve, başın merkezinde parlak bir kısımdır. Zarf ise, çekirdeğin dışarı doğru gittikçe sönükleşen ve çekirdeğin her tarafından örten bir gaz manzarasını verir. Kuyruk, Zarfın bir uzantısı gibidir. Bütün kuyruklu yıldızların kuyruğu, yıldızın güneşe bakan yüzünün aksi tarafında bulunur.

(1) Eskiden sabit olduğu zannedilen yer ile «Üçüncü planet» o zaman henüz bilinmeyen Uranus, Neptün, Pluto planetlerini eklersek, planet sistemi tamamlanmış olur.

(2) Galilei Galilei dürbünü ile ilk olarak Jüpiteri incelemiş ve 4 uydusunu görmüştür. Sonra Sator'un etrafının bir halka ile çevrili olduğunu, güneşin lekelerinin zamanla değiştiğini ve hareket ettiğini ilk olarak Galilei dürbünü sayesinde görmüştür.

(3) O zamana kadar 5 planet biliniyordu. Yer ve diğer üç planetle, sayıları dokuz olmuştur.

(4) İstanbul Üniversitesinde Astronomi Prof. iken 1938 — 1939 ders yılında verdiği konferansta söylemiştir.

Kuyruğun büyüklüğü, yıldızın güneşe uzaklığı ile orantılıdır. Yıldız güneşten uzaklaştıkça kuyruğu kısalır. Nihayet tamamıyla kaybolup sabit yıldızlar gibi görülürler.

Teleskoplarla incelendikleri zaman, sabit yıldızlardan hareketleri (1) sayesinde farkedilebilirler. Buna göre, kuyruğun meydana gelişinde güneşin tesirinin olması lazım gelir. Hakikatta böyledir. Zira, kuyruklu yıldızın zarfını teşkil eden maddenin yoğunluğu o kadar azdır ki, güneşe yaklaştığı zaman, güneşin çekim kuvvetinden yaklaşık olarak 18 defa büyük olan radyasyon (2) (Işıma) basıncı tesirile aksi tarafa doğru itilerek uzar ve kuyruklu yıldızların yoğunluğu o kadar azdır ki hacimleri çok büyük olduğu halde pek yakınından geçtikleri plânetlerin uydularının dahi hareketlerinde, mühim değişiklikler meydana getiremezler. Kuyruklu yıldızların hareketlerine gelince :

Yakın zamanlara kadar, bir çok kuyruklu yıldızların tekrar görünüşleri çok uzun zaman sonra olduğundan hatta bir çoklarının yalnız bir defa görülmüş olmalarından dolayı, hareketleri iyi olarak incelenip bir sonuca varılamamıştı. Hatta, orta zamanlarda, kuyruklu yıldızların yer atmosferinde meydana gelen hayaletler olduğu zannediliyordu. Kepler, bunların bir doğru üzerinde hareket eden gök cisimleri olduğunu söylemiştir. Eger bu görüş doğru olsaydı, bir defa görülen kuyruklu yıldızın bir daha görülmemesi icap ederdi. Halbuki, bir çok kuyruklu yıldızlar, müteaddit defalar görülebiliyor. Keplerin bu iddiası, bir defa görülüp kaybolan kuyruklu yıldızlar için doğru olabilir.

İlk olarak, hakikata en uygun bilgiyi veren, büyük İngiliz Fizikçisi «Nevton» olmuştur.

Nevton ortaya attığı «Evrensel çekim kanunu» (3) ile kuyruklu yıldızların, bir parabol üzerinde hareket ettiklerini iddia etmiş, bir çok gözlemlerde bu iddiayı gerçekleştirmiştir. Fakat, bu iddia da her kuyruklu yıldız için doğru olamaz Zira, parabol üzerinde hareket eden bir gök cisimide, bir defa görüldükten sonra, bir daha görülemez. Çünkü parabol, kolları sonsuza giden, iki kollu bir eğridir. Onların tekrar görülebilmeleri ikinci bir tesadüfe bağlıdır. (4)

Kuyruklu yıldızların yörüngelerinin bir parabolunu yoksa çok basık bir elips mi olduğu uzun zaman anlaşılamamıştır.

İlk olarak, Astronom «E. Stromgren» bu yörüngelerin bir parabol olmayıp çok basık bir ellips olduğunu göstermiştir. Bundan dolayı kometlerin çoğunun yörüngeleri üzerindeki hareketleri uzun zamanda tamamlanır. Küçük elipsler üzerinde hareket edip devrini 7,5 yıldan daha kısa bir zamanda tamamlıyan kuyruklu yıldızların sayısı 40 aşmaz.

Devrini binlerce yılda tamamlıyan kometlerin pek tabii olarak istikballeri hakkında kat'i hüküm verilemez. Filhakika, yakınından geçtikleri bir gök cisminin çekim kuvveti tesiri ile yörüngesi bir parabol veya hiperbol olabilir. Bu takdirde komet sonsuzluğa doğru hareket edeceğinden onu beklemek boş olur.

Şimdi, kuyruklu yıldızların karakteristik özelliklerini izah için, yakın zamanda görülmüş olan bir kaç kometin genel özelliklerini söyleyelim.

«E. Halley'in Nevton metodu ile yörüngesini tayin edip kendi ismini verdiği Halley kuyruklu

(1) Yıldızların genel hareketine uygun hareket etmezler. Zira yörüngeleri üzerinde hareketleri vardır.

(2) Güneş, bir enerji menbaıdır. Bu enerji evrene radyasyon (Işıma) ile yayılır. Enerji güneşten ayrılırken, güneşin içinden dışarı doğru bir basınç meydana getirir. Bu basınç, güneşte çekim kuvvetinden 18 defa fazladır. O halde, güneşe yaklaşan cisimler, güneş tarafından itilecektir.

(3) F, kütleleri M. 1, M. 2 olan iki maddesel noktanın birbirine R. uzaklığında iken tesir ettirdiği kuvvet olduğuna göre bunlar arasında $F = k \cdot \frac{M.1 \cdot M.2}{R.2}$ bağıntısı vardır. K2. ye evrensel çekim sabiti denir ve yalnız M.1, M2. ile R in birimine bağlıdır. Kitleler Gr. uzaklık (R) cm. ise F. in birimi din dir.

(4) Parabol üzerinde hareket eden komet, sonsuzluğa doğru ilerlerken, kütlesi çok büyük olan bir cismin yakınından geçerken, yıldızın çekim kuvveti ile kuyruklu yıldız yörüngesini değiştirirse ve bu ikinci yörümge tesadüfen güneş sisteminden geçerse, o zaman görmek mümkün olur. Evrensede uzaklıklar o kadar büyüktür ki, bu tesadüf meydana gelse dahi, kuyruklu yıldız güneş sisteminin ikinci olarak uzun zaman sonra (belki binler belki de milyonlarca sene) geçer.

yıldızının 1910 daki geçişi bütün dünyada ilgi ve heyecan uyandırmıştı.

Halley, hesapları ile bu kometin devir müddetinin (Peryodunun) 76 yıl olduğunu bulmuştu. O halde Halley kometini görebilmemiz için daha 40 yıl yaşamamız lazımdır.

Halley kometi 20 Nisan 1910 da görüldüğü zaman yere uzaklığı 180 milyon km idi 20 mayıs'a kadar yer ve komet birbirlerine o kadar yaklaştı ki, kometin kuyruğu gök kubbesinin yarısından fazlasını kaplamıştı. (Kuyruğun uzunluğu 150 derece idi. Gök kubbesi ise 180 derecedir.) Bu durumda ken kuyruğunun uzunluğu 30 milyon km. olarak hesaplanmıştı.

18 mayısta yerle güneş arasında bulunduğu halde, güneşin parlaklık ve yeryüzündeki aydınlıkta göze çarpan hiç bir değişiklik olmadığı gibi komet'in yoğunluğunun pek az olduğuna hükmetmek lazımdır, (1)

Halley kometi bu son geçişinde yer yüzünü yalamışsa da, hayatta göze çarpan hiçbir olay olmamıştır. Kuyruklu yıldızlar genel olarak ya bulunan ismi veya ilk görüldüğü tarih ile anılırlar. Bazı kometlerde her iki hal vardır. 1744 de görülen komet o kadar büyüktürki, öğle üzeri dahi çıplak gözle görülebilmektedir.

Bunun göze çarpan özelliği, kuyruğunun yelpaze gibi oluşudur. Kuyruğu altı kollu idi.

1786 da ilk olarak görülen Encke komet'i yörüngesi en küçük olan komettir. Bu kometin her geçişinde devir müddetinin azaldığı tesbit edilmiştir. Aynı zamanda büyüğü de zamana değişmiştir. O kadar ki, 1828 yılı Kasım sonunda çapı 500000 Km. iken «yaklaşık olarak yer çapının 39 katı» 1839 yılının Kasım sonundaki geçişinde 5000 Km. «yer çapının yarısından az» olarak hesaplanmıştır.

Özelliği ile değer kazanmış Biela kometi, ilk olarak 1826 da gözlenmiştir. Devir müddeti de 6 3/4 yıl olarak bulunmuştur. Bu komet, 1846 yılı geçişinde iki bileşene ayrılmış olarak görülmüştür.

Zamanla bu bileşenlerin birbirinden uzaklaştığı gözlenmiştir. O kadar ki, 1846 yılında bileşenler arasındaki uzaklık 300000 Km. olduğu halde 1852 yılındaki geçişinde 2,5 milyon Km. olduğu tesbit edilmiştir. Bir kaç ay sonra her iki bileşen kay-

ıup bir daha görülmemiştir. 1872 deki geçişini gözlemek için hazırlanan Astronomlar bu yılın kasımında kometin iki parçası yerine meteor (2) yağmuru gözlemişlerdir.

Bu olaydan daha önce ikiye bölünmüş olan Biela kometinin parçalandığı ve bu parçaların, aynı yörümge (kometin yörüngesi) üzerinde hareket ettikleri anlaşılmıştır. Bunun gibi daha başka bazı kometlerin parçalanıp zamanla kaybolduğu gözlenmiştir.

Bir defa görülüp kaybolan kometlerin yörüngeleri üzerinde herhangi bir sebeple parçalanıp kayboldukları, bundan dolayı onları tekrar görmeyin mümkün olmadığı sonucu çıkarılır. Bu suretle, yörüngelerinin doğru, parabol veya hiperbol olmaları ihtimallerini ortadan kaldırmış oluruz.

O halde kometler parçalanıp yok olabiliyorlar. Gözlemler bunun aksinin de olabileceğini göstermiştir. Yani, zamanla yeni yeni kuyruklu yıldızlar meydana gelmektedir.

Şu halde kuyruklu yıldızlar bir canlı gibi doğuyor, bir müddet yaşadıkten sonra ölüyor. (Parçalanıp kayboluyor).

(1) Yoğunluğu o kadar azdırki, yapılan gözlem ve hesaplarla 1 Km. 3. hacme kometin, ortalama olarak büyüklük mertebesi 3cm. yi geçmiyen 3—4 zerresi düştüğü bulunmuştur. Hakikatte zehir olduğu iddia edilen bu maddeler, yer atmosferine girince sürtünmeden dolayı yanarak zehirliğini kaybetmiştir.

Bundan dolayı hayatta bir değişiklik olmamıştır.

(2) Yere çok yaklaştığı görülecek olan Biela kometi yerine akan yıldız yağmuru «meteor yağmuru da denilir» görülmüştür.

Komete ait olan bu parçalar yer atmosferine girince, fazla sürtünmeden dolayı meydana gelen büyük sıcaklıkla parlar, biz yıldız düşmüş gibi görürüz. Çok büyük olan bazı parçalar tamamiyle yanmadığından yere düşerler. Yere düşen bu parçalara ulehear taşı denir.

Bunlar terkiplerine göre isim alırlar. Isıtıldıkları zaman, C. 0 2 C. 0 H. N. C h.4 gibi gazlar çıkar.

Muharrem Resmî Çelebi

II

Y A Z A N
İBRAHİM GÖKÇEN
Lise Tarih Öğretmeni

Muharrem Resmî Çelebi, Şehir kethudası Mustafa Çelebi'nin oğlu idi. Evleri de Körhane mahallesinde bulunuyordu. Dedesinin adı Hamza baba idi. Bu Hamza baba, Yeni camii'nin yerinde vakıf ile mescit ve tekke yaptırmış olan müderris Hamza efendiden başkadır. Muharrem Resmî Çelebi hakkında 1067, M. 1656 da tanzim edilen bir ev hüccetinin başında şöyle denmektedir:

« Beldet-ül muvahhidin medine-i Manisa'da Körhane mahallesinde, sakın iken sabıha biemrit-lahi ta alâ fevt olan Kethudayı şehir Mustafa Çelebi ibni Hamza babamın veresatı halile i metrukesi Rahime ibnete Elhac Muharrem ile valdesi Hatime binti... ve sulbi kebir oğulları Muharrem Resmî Çelebi ve Ahmet Çelebi ne Sulbiye sigire kızları Ayşe ve Asiye ve Kerime ve Fatma'ya münhasır olduğu şer'an zahir ve mütihakik oluktan sonra... »

Bu hale göre Resmî Çelebi'nin Ahmet Çelebi adında bir erkek, Ayşe, Asiye, Kerime ve Fatma isimlerinde dört kız kardeşi vardı. Babası, Resmî Çelebi'ye küçüklüğünde, sünnetlik bir ev hibe etmişti. [1] Kendisi mal mülk sahibi bir zattı.

Muharrem Resmî Çelebi, müderris te oldu. Yalnız hangi medresede vazife gördüğü tesbit edilemedi.

Muharrem Resmî Çelebi Göktaşlı mahallesindeki Çelebi Hamamının mütevellisi idi. [2] Bu tevliyeti yaparken kendisi aynı zamanda mahkeme naibi bulunuyordu. H. 1062 M. 1651. Resmî Çelebi'den önceki mütevelliler, bu hamama bakmamışlar, binanın harabiyetine sebep olmuşlardı. Bu durumu mahkemeye bildiren Resmî Çelebi, hamamın tamiri için keşif yapılmasını istemişti. Keşif neticesinde camkân derz ve sofaları kenarına yüz ölçek horosani, yüz kantar kireç, yirmi vukiyeye kıl nalvethaneleri üstüne üçyüz okka hak-i kebut (mavi toprak), küllan ve camkân sakallarına üç bin kiremit, kapısına yirmi tahta, yüz akçelik çivi lazım olduğu anlaşılmıştı.

Muharrem Resmî Çelebi'nin, ulemeden fazilet sahibi bir zat olduğunu, Manisa halkı ve müte-neffî zana arasında değeri bulunduğunu ve s. kâlardan öğreniyoruz. [3]

İhtiyar zade Abdurrahman Çelebi, körhane mahallesinde Resmî Çelebi'nin komşusu idi. Evlerini ehlî tevhit ve ulemaya vakif ve şart etmişti. Ulemeden olan Ömer Çelebi, bu iki bap vakif evde otururken başka bir menleketeye gitti. O zaman müderris ve mahkeme kâtibi bulunan Muharrem Resmî Çelebi'ye bu vakif evde oturması için izin verildi [4]

Muharrem Resmî Çelebi'nin ne zaman mahkeme kâtipliğine başladığı ve ne zaman müderris olduğu sarıh olarak belli değildir. Ancak H. 1060 M. 1650 de mahkemede vazife gördüğü ve hicri 1076 te müderris bulunduğu vesikaların altındaki imzalarından anlaşılıyor. [5]

Müderris ve naip olup, şair olması muhtemel bulunan Resmî Çelebi H. 1089 M. 1678 yılında öldü ve 20 R. biyülahur tarihinde muhalefatı varisleri arasında taksim edildi. Ölümünde karısı Rabia ve oğlu Mustafa ile büyük kızları Atike ve Saimiyi bıraktı. Muhalefatı paraya çevrilerek teçhiz ve tekfin ile borçları çıkarıldıktan sonra 503 buçuk kuruş kaldı. Bu paradan şer'i taksime göre karısı 62 kuruş, oğlu Mustafa 220 buçuk kuruş, kızı Atike 110, Saimi 110 kuruş aldılar.

— S O N —

[1] Sicil def. 112/123

[2] 102/200 Bu hamam Cizri zade Kasımpaşa vakıflarından. Bu gün mevcut değildir.

[3] Sicil def. 149/142.

[4] I. Cemaziyül-vel 1088

[5] Sicil d.f. 124/110

ARABIN EVİ

Yazan : GALİP TUNA

Arap ne masallardaki gibi bir heyülâ ne de korkunç bir vahşi tipi idi. Ona Şaban dayı derlerdi, Arap Şaban dayı. Boyu ortadan biraz kısaydı. Bir çift çarpık baca-cağın üzerine oturtulmuş kambur vücudu tamamlayan küçük başına göre pek kalın ve kısa ensesi, onu biraz heybetli biraz da korkunç gösterirdi. Parlak siyah çehresinin ileri çene kısmındaki seyrek sakalları, ser-pilmiş dikenler gibi dururdu. Hele, derin göz çukurlarının içersine gizlenmiş, pırıl pırıl gözleri ne kadar canlı idiler.

Şaban dayı kasabamıza yeni gelmişti. Daha ilk günü dört çoçuğu ve karısıyla beraber, kasabanın kenarındaki kurumuş derenin şimal tarafına yerleştiler. Şaban dayının, bu ot bile bitmeyen çakıl dolu kum arazide dört beş dönümlük yeri çitle çevirdiğini görenler buna bir mana veremediler.

Fakat az zamanda, arabin burada bir bağ yetiştireceği haberi kasabada yazıldı. Herkes bunun imkânsızlığını biliyor ve ona acıyorlardı.

— Zavallı arap! hiç bu Allahın ot bit-miyen yerinde bağ mı yetiştir.

Fakat arap, söylenenlere aldırıyor, çapa elinde mütemadiyen bu semeresiz kumu aktarıyordu. Bir haftada bütün çakılları temizledi. Çocukları ve karısı da kendisine yardım ediyor, durmadan dinlenmeden çalışıyorlardı. Bazı kimseler arabin ayaklarına kadar gelip, bu işten vaz geçmesini, çünkü bu topraktan mahsül almanın imkânsız olduğunu söylemişlersede, Arap tuttuğu yoldan geri dönmedi.

Her an artan inatçı bir şevkle çakıllı kum sahayı çapaladı durdu. Bazen, durmadan dinlenmeden saatlerce çapalıyor, çapalıyordu... Sonra çapasının uzun sapına dayanarak doğruluyor, bir eliyle kanburunu doğrulmak ister gibi, ağrıyan belini bastırırken küçük gözlerini ufukların ötesindeki sabit bir noktaya dikeyiyor, bu sonsuz perdeyi yırtmak istercesine bıkmaz bir inatla öylece kalıyordu... Bu kimbilir ne kadar sürerdi : Sonra garip bir mânâ ile dolan gözlerini ağır, ağır tam bir teslimiyet ve sükûnetle çakıl taşlarını temizliyen çocuklarına çeviriyor, bir müddet bakışlarıyla onları içten gelen bir sefkat ve rikkatle kucakladıktan sonra tekrar toprakla güreşe devam ediyordu.

Arap kimbilir neler düşünüyor... Semeresiz bir çalışma ve didişme içersinde, alnında biriken terler çenesinden aşağıya süzülüyor ve gümüş tanecikler halinde sasmış, aç kum üzerine düşerek orada bir ıslaklık bile bırakmadan yok oluyorlardı. Yorucu çalışma günlerini müteakip mehtaplı gecelerde bir türlü uyuyamaz, bitkin ve yorgun, yaslandığı kulübesinin duvarından o anda kimbilir ne tatlı rüyalar, gören, sefaletle boyun eymiş yavrularını seyrediyordu. Sonra birden gözleri dolu dolu olur, sıızlayan vücudunu güçlükle hareket ettirerek, çapasını alıp tekrar çalışmaya koyuluyordu.

Bu aylarca böyle devam etti. Şaban dayının çapasının tuhaf şakırtıları, gecelerin sessizliğinde bir melodi, sefaletle çarpışan

alın terinin hazin feryadlarıydı. Bazen de-
rede öten bir baykuş; bende uyanığım, evet
ben de.. ben ki sefalet ve harâbiin sesiyim
sana yoldaş ve arkadaş oluyorum der gibiy-
di sanki...

Toprağı çapalama ve aktarma işi bitip-
te çubuklar dikildiği vakit, Şaban dayının
sofrasında akşam bol kırmızı biberli tarha-
na çorbası vardı. Artık tek bir iş kalıyor-
du; o da asmaları sulamak. Yakıcı sıcak-
lar da gelip çatmıştı. Güneş kâinatı kavu-
ruyor, etrafı cehennemi bir hararete garke-
diyordu. Şaban dayı, su dolu tenekeleri sırt-
tında olduğu halde asmalarına su taşımaya
başladı. Bu işi, yorulmadan, dinlenmeden
tam bir teslimiyetle başarıyordu. Fakat bir
türlü bu aç toprağı doyuramıyor, asma-
ların köklerini nemli tutmak kabil olmuyor-
du.

Bu menhus yerde, sayısız emeklerin, di-
şimelerin barındığı bu inafsız toprakta
doymak bilmeyen bir iştiha, tüken-
mek bilmeyen bir hırs vardı. Çubukla-
rın yalaklarına dökülen tenekelerle sular
ne kadar çabuk yok oluyor, emiliyordu. E-
mekler, yok olan ümitlerle beraber eridi.
Arap çok zayıflamış, eğri büğrü kambur
vücutu iki kat olmuştu. Bununla beraber
yine bir türlü çalışmaktan vaz geçmiyor,
su tenekeleri sırtında mütemadiyen gidip
geliyordu. Toprağın doymak bilmeyen açlı-
ğı içini sızlatırken, çubukların küçük, çok
küçük, belli belirsiz yeşil tomurcukları göz-
lerini sevinç yaşlarıyla dolduruyordu.

Asmaların tuttuklarını, yaşadıklarını be-
lirtten emareleri okşamak, öpmek istiyor,
fakat ineitirim korkusuyla elini sürmekten
çekiniyordu. Bir taraftan ızdırap ve sefalet
bitmiyor, bitmek bilmiyor, açlık her şeyden
fazla belini büküyordu. Artık Arabın karı-
sı, evlerde çamaşır yıkamaya, hizmetçilik

etmeye başladı. Bazı akşamlar gittiği yerde
kahır, ertesi günü biraz yiyecek ve birkaç
kuruşla dönerdi..

Seneler bir su gibi akıp geçtiler.. Arap
durmadı, dinlenmedi, bıkmadı, usanmadı,
mütemadiyen çalıştı, su taşıdı, çapa elinde
sefaletle güreş etti durdu Kâh, dal budak
salınmış asmalarında gördüğü bir parı yap-
rakla acı acı inledi. Kâh, coşkunu ümitlerin
çirpindiği kalbinden feryatlarla iki kat olup
cabaladı. Artık üç sene dolmuş, bağın ilk
mahsul yılı gelip çatmıştı. Asmalarda hafif
bahar alâmetleri, yeşil ümitler belirmişti.
Arap, bağına, biricik eserine tuhaf bir gu-
rurla bakıyor, hayâllerleriyle başbaşa sefalete
dış biliyordu.

Temmuz sonlarında bir geceydi.. Hava-
da boğucu bir sıcaklık vardı. Etraf derin
bir sessizliğe gömülmüş.. Acaip bir kuşun
kesik ve hâzin sesi zaman zaman bu sükû-
nete esrarlı bir melodi karıştırıyordu. Ara-
bın kulübesi koyu bir karanlığa bürünmüş-
tü. Arap, uynyan çocuklarının nefes alışla-
rını dinliyor, ertesi günü bağının ilk mah-
sulünü pazara çıkaracağını düşünerek tatlı
tatlı gülümsüyordu.

Sönmek üzere olan ocağın, zayıf ışıkla-
rı kenarındaki çalı çırpı yığınına ayınlata-
yor onları hayâl meyal tecessüm ettiriyor-
du. Arap, yüzünde mahut tebessümü ile
doğruldu, çeşmeye su almaya gidecekti. Ka-
rısı o akşam çalıştığı yerden gelmemişti.
Arap, hem yürüyor, hem de ertesi günü
pazara çıkaracağı ilk mahsulünü düşün-
üyordu. Suyu doldurup döndü. Çeşme olduk-
ça uzak olmasına rağmen vaktin nasıl geç-
tiğini anlamamıştı bile.

Bağa yaklaşınca tuhaf bir hisle kulübe-
sine doğru baktı, Ve çivilenmiş gibi oldu-
ğu yerde donup kaldı. Su testisi elinden
düşerek kof bir ses çıkardı. Bir türlü gör-

UZUN ÖMÜR

Yazan: Tevfik Fındıkoğlu

*Birleşik Amerika Devletlerinin Tennessee eyaletinde Kinsport şehrinde: Dr Thomas Gardner Amerika kimyagerleri cemiyetine yaptığı bir keşfi bildirerek, insanlığa: daima sıhhatli olarak uzun ömürlülük vadediyor. O, bira mayu-
sının içinde; sıçanların ortalama hayatlarını % 9 arttırarak onlara hem faaliyet ve hemde sağlamlık veren asit nükleik bulunduğunu kat'i olarak meydana çıkardı.*

Raporunda: Bu sahada araştırmalara ilk teşebbüs eden ve eğer beyaz sıçanlar uygun bir usulle doğduklarından itibaren çok miktarda asit nükleik'le beslenecek olurlarsa hayatlarının uzatılabileceğini keşfeden; Avusturalyalı Dr. Robertson hakkında hümetle bahsetti.

Karşımdasın!

Karşımdasın! Her zamanki gibi elinde-
ki işi yapıyor ve bir şarkı söylüyorsun. Ben
ise kalbimi ıstıraplarımla dolduruyorum.
İstıraplarım bitince başımı kaldıracam, ilk
önce yaptığım gibi seni seyredeceğim. Hal-
buki, senin meşgalen o kadar çok ki, güzel
dudaklarını üzen şarkıyı bitirince başını
sandalyanın arkasına yaslayacak, Ay'ı sey-

düklerine inanamıyordu. Muhakkak, muhak-
kak rüya görüyorum diye düşündü. Fakat
bu hakikatti, evet hakikatin ta kendisi idi.
Kulübesi, kendi kulübesi yanıyor, kızıl alev-
ler korkunç dillerini karanlık göğe doğru
uzatıyorlardı.

Birden bire yay gibi gerilen bacakları
üzerinde sendeledi, sonra ileriye doğru fırladı;
Çocuklarını yavrularını diye bağırarak
kulübenin alevler çıkan kapısından içe-
riye daldı; bir an, kısa bir an sonra iki ço-
cuğu kollarında olduğu halde dışarı fırladı

YAPABİLİRMİSİNİZ?

Yazan: Gönül Güven

1 — Hiç iki elinize de kalem alıp yazı
yazmayı denediniz mi? Eğer denemediyseniz,
sol elinize aldığınız kalemle adınızı
sağ elinize aldığınız kalemle de soy adınızı
yazmaya çalışın. Her halde bu pek kolay
olmayacaktır.

Bizim ellerimiz ikiz kardeşler gibidir-
ler. Birbirleriyle o kadar iyi anlaşmışlar-
dır ki Biri bir iş yaparken, öteki aksini
yapamaz.

İşte size bir deneme: Sağ elinizle karnı-
nızı sıvazlarken sol elinizle de başınıza vu-
runuz, bunda oldukça güç olduğunu gö-
rürsünü.

2 — Ayaklarda ellerle iyi anlaşır-
lar. İşte size gene bir misâl: Bir elinizi havada
çeririrken, bir ayağınızla da yerde çenber çir-
zin. Bundan sonra elinizi ters yöne çevir-
meye, ayağınızla da aynı yönde çenberler
çizmeye çalışın.

Bununda pek kolay olmadığını görürsü-
nüz.

redeceksin. O zaman ben, onu kıskanacak,
her şeyimi unutup bir bulutun arkasına gir-
mesi için allahıma yalvaracağım.

ve tekrar dönerek ateşin içersine gömüldü.
Alevler korkunç heyülâlar gibi şahlanıyor-
du. Birden kulübe büyük bir çatırdı ile
çöktü... daha sonra gece yükselen, alevlerin
başına siyah bir çuval geçirdi.

Üç gün sonra kasabanın pazar yerinde
bir üzüm küfesi başında, gözleri yaşlı bir
zenci kadını bahtı gibi kara üzümlemini sa-
tabilmek için müşteri bekliyordu. Yanında
kalabalıktan ürkmüş gibi hiç konuşmadan
bekleyen, birbirlerine sokulmuş iki zenci
yavrusu vardı...

Duyduklarım

Yazan: Nejat ÖZSOY

Ruhumda derin bir heyecan, kalbimde çağlayanlar var.. Benliğimle karşı karşıyayım.

Şu anda, bütün mazim gözümün önünde canlandı; çocukluk hatıralarım, tatlı ve teniz hülyalarım ne kadar güzeldi. Yaşım di. talihle oynacak olan bahtım beni akıbeti meghul bir semte doğru sürüklemekte.

Büyük yeislerle bunları düşünürken sesim, kalbimin vuruşlarına uyarak dudaklarımdan gayri ihtiyarı bir bırıltı halinde döküldü. Bu, daima bütün ızdıraplarımdın öncüsü olan oir nida. Ah!.. Ah.. Kader felsefesine boyun eğmiş zavallıların yegâne sesi, dertli ve ızdırap çekenlerin ilk nefesi, feleğin bize acı acı gülümsemesi değilmi?

Hayat niçin zalim, talih neden bu kadar insafsız. Düşünüyorum... Bende insanlara; bazıları gibi gözyaşları ile mukabele edeyim. Onların merhametini çekerek talihle meydan mı okuyayım?

Hayır. Çünkü göz yaşları ağız insanların biricik silâhıdır. Bu silâhı kullanmak istemiyorum.

Hem ben, cinslerimden ayrı bir bir, hayat ufkunda sadece bir noktayım.

Dünyada en büyük azap, söyliyememek değilmi? Bu azabı daima çekmeğe mahkûmum. Zaten hayat insanları bir takım şartlarla yaşamaya mahkûm etmedimi? Ne çıkar benim için bir şart daha koysun.

Bende bütün insanlar gibi haykırmak, bağırarak ihtiyacını her zaman duyuyor ve bağırarak istiyorum. Fakat bağıramıyorum. Niçin?

Çünkü zayıfım. Zayıf olan diğer haklarını kaybettiği gibi bu hakkını da kaybedi-

Mizah

Yazan: Erdoğan ILGIN

Her milletin kendine has kıymetleri vardır. Bunların üstünde en mühim rol oynayan iklim ve tarih gibi amiller arasında insan düşüncesidir. Her milletin kendine has kıymetleri bir arada toplanmıştır. Toprağa bağlı olan bu sanatkârların aralarındaki farklar; çocukluk hatıraları, adetler, eski gelenekler, sanatkârın günlük intibalarının değişmesinden ileri gelmektedir.

Halk psikolojisini fevkalâde bilen sanatkâr, bunların beşeri hayattaki düşüklüklerini toplar, biraz nükte katarak ve az şeyle çok mana ifade ederek bize nakleder.

Manayı sıralayan kelimelerin sertliği, hakikatin acılığı bir nevi tatlı hiciv olarak göülür. En acı hakikatlar övünde mizahın bize verdiği haz ile güler ve gülerek anlamaya çalışırız.

Mizahın güçlüğ tarafı ruhumuzun güçlüğ olan yerleridir.

Bizde son asırda gelişen ve resimde en son şeklini bulmuş olan karikatür, mizahın resmedilmiş şeklidir. Teferuattan kaçınan sanatkâr, manayı derin çizgilerin üstünde toplamak istemiş ve manayı gölgeyle ayırmağa çalışmıştır. Ounun yanında yazının da hiç bir kıymeti yoktur.

Bizde mizah; On üçüncü asırda Nasreddin Hoca'nın keskin zekâsı ve bunun yanında son derecesini bulan Bektaşî hazır cevaplığı, Tuluatçıları ve Meddahlar tarafından gelişmiştir.

yor. Ne çıkar, bir gün bende kuvvetli olacağım. Zayıflık, Kuvvetlerin maskarası, düşkünlerin yüz karası, tabiatın bize bahşettiği ilk lânet halkası değilmi?

FLAT (20) KURUŞTUR

Gedix Basımeri - MANİSA